

СПОСОБИ ВТРУЧАННЯ В ДІЯЛЬНІСТЬ ЗАХИСНИКА ЧИ ПРЕДСТАВНИКА ОСОБИ, ЗУМОВЛЕНІ ВОЄННИМ СТАНОМ: КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Крупей Станіслав Євгенійович

*аспірант кафедри політики у сфері боротьби зі злочинністю та
кримінального права Навчально-наукового юридичного інституту
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника
м. Івано-Франківськ, Україна*

Адвокатура у своїй діяльності не залежить від втручання будь-яких інших органів, оскільки проголошена як державний самоврядний інститут, що забезпечує здійснення захисту, представництво та інших видів правничої допомоги на професійній основі¹. Не зважаючи на чинний нормативно-правовий механізм захисту інституту адвокатури, кількість протиправного впливу на осіб у зв'язку із наданням ними правової допомоги, демонструє тенденцію на зростання.

На досить прогресивні нормативно-правові акти у сфері захисту інституту адвокатури, останнім часом почастишали випадки незаконних дій проти адвокатів.

Так, згідно з даними Офісу генерального прокурора у 2022 р. внесено до ЄРДР 41 кримінальне провадження за ст. 397 КК України, жодне з яких не було скероване до суду з обвинувальним актом. У 2023 р. до ЄРДР було внесено 77 кримінальних проваджень, за згаданою нормою, з аналогічним процесуальним наслідком. У січні 2024 р. обліковано 22 кримінальних проваджень за ст. 397 КК України, що складає приблизно 28,6% від загальної кількості випадків, згаданих у річному звіті за 2023 рік².

Беручи до уваги наведені дані кримінальної статистики, а також показники роботи правоохоронних органів у протидії аналізованому кримінальному правопорушенню, питання кримінально-правового захисту діяльності захисника чи представника особи продовжують залишатися актуальними. До того ж, різноманіття способів протиправного втручання розширене за рахунок появи нових, зумовлених реаліями воєнного стану в країні.

Вчинення в будь-якій формі перешкод до здійснення правомірної діяльності захисника чи представника особи з надання правової допомоги виражається у створенні таких умов, які перешкоджають захисникові чи

¹ Закон України Про адвокатуру та адвокатську діяльність: № 5076-VI (2012 р. 05 травня) Голос України від 14.08.2012 №№ 148-149.

² Офіс Генерального прокурора. 2023. <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2>.

представнику особи надавати ефективну та належну правову допомогу. Ці перешкоди можуть створюватися шляхом застосування психічного або фізичного впливу щодо захисника або представника особи (погрози, залякування, підкуп, відмова у наданні необхідних матеріалів, документів або іншої інформації, незаконне позбавлення права здійснювати захист чи представляти інтереси клієнта та ін.). Форми та способи такого втручання можуть бути різними, як-то прохання, вказівка, вимога, залякування, обіцянка певних переваг тощо³.

У диспозиції ст. 397 КК України відсутні вказівки на реально виражені суспільно небезпечні наслідки, шкоду, збитки чи результати. Посягання, передбачене цією статтею, має формальний склад, відтак обов'язковою конструктивною ознакою об'єктивної сторони складу слід вважати лише передбачене кримінальним законом діяння. Кримінальне правопорушення вважається закінченим з моменту вчинення хоча б одного з діянь, що виявляються у втручанні в будь-якій формі в правомірну (законну) діяльність захисника.

Об'єктивна сторона втручання в діяльність захисника чи представника особи проявляється в одній з альтернативних суспільно небезпечних дій:

а) вчинення у будь-якій формі перешкод до здійснення правомірної діяльності захисника чи представника особи з надання правової допомоги; або

б) порушення встановлених законом гарантій діяльності захисника чи представника особи та професійної таємниці.

Обґрунтовано стверджувати, що з початку повномасштабного вторгнення російської федерації почастішали випадки втручання в діяльність захисника чи представника особи, які полягають в ототожненні адвоката з клієнтом, поширеній практиці вручення повісток у суді чи правоохоронних органах з метою створення відповідних перешкод.

Вручення адвокатам повісток з вимогою прибути до центру комплектування та соціальної підтримки для призову на військову службу під час здійснення ними адвокатської діяльності у приміщенні суду чи правоохоронних органах, фактично є тиском на адвоката у зв'язку із здійсненням ним адвокатської діяльності, що як наслідок обмежує конституційне право людини на захист та позбавляє захисника можливості належним чином здійснювати свої професійні обов'язки⁴. Гостро цю проблему відчують адвокати, які займаються мобілізаційними питаннями.

Тому можна дійти до висновку, що порушення встановлених законом гарантій діяльності захисника, яка проявляється в ототожненні адвоката з

³ Балобанова Д.О. Втручання в діяльність захисника (адвоката) чи представника особи: кримінально-правовий та кримінологічний вимір. Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України № 63 (2023) с. 1.99.

⁴ РІШЕННЯ Рада адвокатів України № 66 від «02» серпня 2022 року https://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/rishennya/2022-08-02-r-shennya-rau-66_62fcfcbcdf3d6.pdf

клієнтом утворює об'єктивну сторону складу кримінального правопорушення передбаченого ст. 397 КК України.

Ототожнення адвоката з клієнтом слід розцінювати, як перешкоду у здійсненні адвокатської діяльності, оскільки після зазначених дій адвокат фактично перестає здійснювати належний захист власного клієнта та вимушений захищати себе, на що витрачається лівова частка зусиль адвоката. Таким чином, дії з ототожнення адвоката з клієнтом спрямовані на усунення, відволікання адвоката від належного захисту свого клієнта, що безперечно є вчиненням перешкод до здійснення правомірної діяльності захисника⁵.

Отже, кримінально-правова охорона діяльності захисника чи представника особи є необхідною умовою ефективного захисту прав громадян і суспільства. Аналіз статистики Офісу Генерального прокурора свідчить про тенденцію збільшення кількості випадків втручання в діяльність захисника чи представника особи. Правовий механізм із захисту діяльності захисника чи представника особи не забезпечує належного захисту діяльності визначених суб'єктів. Навряд чи причиною цьому може бути недосконалість кримінально-правової норми. З вищенаведеного аналізу вбачається, що за історією свого існування, теоретичним обґрунтуванням і кількістю коментарів, за своїм змістом та структурою ст. 397 КК України може бути доволі таки ефективною. Але наведені статистичні дані, згідно з якими переважна більшість виявлених правопорушень не знаходить своєї реалізації у вигляді судових вироків та покарання, вказують на відсутність політичної волі у державних та правоохоронних органів на належний захист адвокатської діяльності⁶.

Зазначена проблема вимагає ретельного проведення масштабних наукових досліджень з належним обґрунтуванням розробки більш ефективних механізмів захисту діяльності захисників чи представників осіб. Важливо забезпечити однакове розуміння поняття втручання та створити єдині стандарти в його оцінці та виявленні.

⁵ Лазарчук Г. Реагування адвокатів та фіксація ототожнення адвоката з клієнтом. URL: <https://www.hsa.org.ua/blog/reaguvannia-advokativ-ta-fiksaciia-ototoznnennia-advokata-z-klijentom-ganna-lazarcuk>.

⁶ Балобанова Д.О. Втручання в діяльність захисника (адвоката) чи представника особи: кримінально-правовий та кримінологічний вимір. Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України № 63 (2023) с. 1.99.